

L' U L T I M A C L A S S E

(Narració d'un petit alsacià)

Aquell matí se m'havia fet tard per anar a l'escola, i jo tenia molta por d'ésser renyat, tant més perquè M. Hamel ens havia dit que ens interrogaria sobre els participis, i jo no en sabia ni el primer mot. Per un moment em va venir la idea de no anar a classe, i d'anar-me'n a voltar camps a través.

El temps era molt calorós i molt clar.

Se sentien xiular les merles al bosc proper, i al prat Rippert, darrera la serradora, els Prussians que feien l'exercici. Tot allò em temptava molt més que la regla dels participis; però vaig tenir la força de resistir, i vaig córrer ben de pressa cap a l'escola.

En passar per davant de l'Ajuntament, vaig veure que hi havia gent aturada prop del petit enreixat dels cartells. Feia dos anys, que d'allà ens venien totes les males notícies, les batalles perdudes, les requises, les ordres de comanament; i vaig pensar, sense aturar-me:

«Què hi deu haver de nou?»

Llavors jo corrent, travessava la plaça, i el ferrer Wachter, que estava allà llegint el cartell amb el seu aprenent, em cridà:

—«No vagis tan de pressa, petit; ja hi arribaràs prou aviat, a l'escola!»

Vaig creure que se'm rifava, i vaig entrar tot sufocat en el petit pati de M. Hamel.

D'habitud, al començament de la classe es feia un gran avalot que se sentia des del carrer, els pupitres oberts, tancats, les lliçons que repetíem cridant tots junts tapant-nos les orelles per a aprendre millor, i la grossa regle del mestre que colpia sobre les taules:

«Una mica de silenci!»

Comptava amb tot això per arribar al meu banc sense ésser vist; però justament aquell dia tot estava tranquil, com un matí de diumenge. Per la finestra oberta, veia els meus companys col·locats ja als seus llocs, i M. Hamel, que anava i venia amb la terrible regle de ferro sota el braç. Calia obrir la porta i entrar en mig d'aquella gran calma. Imagineu-vos si havia d'estar vermell i si en devia tenir de por!

Doncs bé, no. M. Hamel em mirà sense gens d'enuig i em digué molt dolçament:

«Vés de seguida al teu lloc, Frantz; anàvem a començar sense tu.»

Vaig assegurar-me de seguida al banc, davant del meu pupitre. I fins aleshores, ja una mica refet de la basarda, no vaig advertir que el mestre portava la seva bella levita verda, la pitrera de plec fi i el casquet brodat de seda negra, que només es posava els dies d'inspecció o de distribució de premis. Per altra banda, tota la classe tenia alguna cosa d'extraordinari i solemne. Però el que em va sorprendre més fou de veure al fons de la sala, en els bancs que habitualment restaven buits, gent del poble asseguts i silenciosos com nosaltres, el vell Hauser amb el seu tricorni, l'antic batlle, l'antic carter, i moltes altres persones més. Tota aquella gent semblava trista; i Hauser ha-

via portat un abecedari vell menjat dels costats, que tenia molt obert sobre els genolls, amb les grosses ulleres deixades de través damunt les pàgines.

Mentre m'estranyava de tot això, M. Hamel havia pujat a la seva càtedra, i amb la mateixa veu dolça i greu que m'havia rebut, ens digué:

«Minyons, és la darrera vegada que us faig la classe. Ha arribat l'ordre de Berlín de no ensenyar més que l'alemany en les escoles de l'Alsàcia i de la Lorena... El nou mestre arriba demà. Avui és la vostra darrera lliçó de francès. Us prego d'estar ben atents.»

Aquestes poques paraules em tras-

asseure's al cap de la sala. Això semblava dir que sentien no haver-hi vingut més sovint, a l'escola. Era també una manera de regradar el nostre mestre dels seus quaranta anys de bons serveis, i retre llurs deures a la pàtria que se n'anava...

Estava en les meves reflexions, quan vaig sentir cridar el meu nom. Em tocava dir la lliçó. Què no hauria donat jo per poder dir tot de cop aquella famosa regla dels participis, ben alt, ben clar, sense una falta! Però em vaig embolicar als primers mots, i vaig restar dret balancejant-me en el banc, disgustat, sense gosar alçar el cap. Es-

balsaren. Ah! els miserables, heus ací el cartell que havien posat a l'Ajuntament.

La meua darrera lliçó de francès!...

I jo que amb prou feines sabia escriure! No n'aprendria mai més! Calia restar allà! Com em dol'a aleshores em faria molta pena deixar. Com M. agafar nius o per anar a patinar sobre el Saar! Els meus llibres que suara trobava enutjosos, pesats de portar, la gramàtica, la història sagrada, em semblaven aleshores vells amics que em faria molta pena deixar. Com M. Hamel. Pensar que se n'anava, que no el veuria més, em feia oblidar els castigs, els cops de regle.

Pobre home!

Es en honor d'aquesta darrera classe que s'havia posat els bells vestits del diumenge, i ara comprenia perquè aquells vells del poble havien vingut

coltava M. Hamel que em parlava:

«No et renyaré pas, petit Franz, ja estàs prou castigat... veus-ho ací. Hom es diu tots els dies: Bah! ja tinc temps. Ja ho aprendré demà. I després ja veus el que arriba... Ah! això ha estat la gran dissort de la nostra Alsàcia, sempre deixar la seva instrucció per a demà. Ara aquesta gent estan en el dret de dir-nos: Com! Preteneu ésser francesos, i no sabeu ni parlar ni escriure la vostra llengua!... En tot això, el meu pobre Frantz, tu no ets pas encara el més culpable. Tots tenim una bona part a reprotxar-nos.

«Els vostres pares no s'han preocupat gaire de veure-us instruïts. S'estimen més enviar-vos a treballar a la terra o a les fàbriques per tenir alguns diners de més. Jo mateix, no tinc res a reprotxar-me? Es que sovint no us he fet regar el meu jardí en lloc de treba-

llar? I quan volia anar a pescar truites, és que em molestava per a acomiadar-vos?»

Llavors, d'una cosa a l'altra, M. Hamel ens parlà de la llengua francesa, dient que era la més bella del món, la més clara, la més sòlida: que calia guardar-la entre nosaltres, i no oblidar-la mai, perquè quan un poble arriba a caure esclau, si sap bé la seva llengua, és com si tingués la clau de la seva presó... (1). Després va prendre una gramàtica i ens llegí la lliçó.

Estava admirat de veure com ho comprenia. Tot el que deia em semblava molt fàcil. També crec que mai no havia escoltat tan bé, i que ell no havia tingut mai tanta paciència en explicar-ho. Hom hauria dit que, abans d'anar-se'n, el pobre home volia donar-nos tot el seu saber, fer-nos-el entrar dins del cap d'un sol cop.

Acabada la lliçó, es passà a l'escriptura. Per aquest dia, M. Hamel ens havia preparat exemples nous, en els quals hi havia escrit en bella lletra rodona: França, Alsàcia, França, Alsàcia. Allò feia com de petites banderes que flotaven tot al voltant de la classe, penjades a la voreta dels nostres pupitres. Calia veure com s'aplicava cadascú, i quin silenci! No se sentia més que el xerric de les plomes sobre el paper. Un moment entraren borinots; però ningú no en féu cas, ni els més petits que s'aplicaven a traçar els seus pals, amb un cor i amb una consciència com si allò encara fos francès... Sobre el trespol de l'escola, els coloms roncaven baix, i escoltant-los em deia:

«Es que se'ls obligarà a cantar en alemany, també?»

De quan en quan, en aixecar els ulls per damunt de la pàgina veia M. Hamel immòbil en la seva càtedra fixant-se en els objectes del seu voltant, com si volgués emportar-se en el seu esguard tota la petita escola... Imagineu-vos! Feia quaranta anys que estava allà, al mateix lloc, amb el pati davant d'ell i la classe tota igual. Solament els bancs, els pupitres estaven polits, refregats per l'ús; els noguers del pati s'havien fet grans i el llúpol que havia plantat ell mateix ara engarlandava les finestres fins a la teulada. Quin disgust més gran havia d'ésser per a aquell pobre home deixar totes aquestes coses, i oir la seva germana que anava i venia, a la cambra de dalt, disposant-se a tancar els baguls! Havien de partir l'endemà, havien d'anar-se'n del país per sempre.

Amb tot, va tenir el coratge de fer la classe fins al final. Després de l'escriptura, tinguérem lliçó d'història; tot seguit els petits cantaren junts el BA BE BI BO BU. Allà al fons de la sala, el vell Hauser s'havia posat les ulleres, i aguantant el seu abecedari amb les dues mans, confegia les lletres amb ells. Es veia que també s'aplicava; la seva veu tremolava d'emoció, i

(1) «Si sap sa llengua,—té la clau que de ses cadenes el deslliura.»